

TROLLETALE

Fredag, den 14. januar 2011
v/ *Frederik Harhoff*, Professor, Dr. Jur.,
p.t. Dommer ved FN's Internationale Krigsforbrydertribunal for Det tidligere Jugoslavien

Guds fred og godmorgen!

Hr. Forstander, Heis, Hr. Direktør, Hørere, Hr og fru Dame, Diple, Gammelherlovianere, Medarbejdere på Skolen, mine damer og herrer! Det vil være rigtigt at begynde endnu en Trollemorgen med at sende vores tanker tilbage til Herluf Trolle og ikke mindst til Birgitte Gøye sammen med vores tak for at have taget det dengang usædvanlige initiativ at oprette en Skole for drengebørn af datidens "frie mænd". Vi kan i dag sende besked tilbage til dem om, at det stadig kører rigtig fornuftigt; der er nu både piger og drenge her på Skolen, der er børn fra forskellige dele af Verden, der undervises også på engelsk, og vi bestræber os i øvrigt fortsat på at leve op til de idealer, de satte op for os for 446 år siden.

Hvis ellers de kan høre vores hilsen fra os her på denne Trollemorgen skulle jeg tro, at de nok selv vil være temmelig overraskede over, at deres Skole stadig eksisterer i bedste velgående på trods af alt dét, der er sket siden dengang. "*Godt gået, du gamle!*" vil Herluf hviske til Birgitte med et lille klem i hånden og et kærligt glimt i øjet. "*No worries, Mate!*" svarer hun sikkert tilbage. "*I did it all for you!*"

Men hvad tror I, at Herluf og Birgitte ville sige, hvis de pludselig smuttede ind ad døren til os her i Kirken? Lad os forestille os en dialog med de gamle stiftere. Hvad ville vi mon svare på Birgitte Gøyes spørgsmål om, hvad vi selv syntes det største problem er i den tid, vi lever i, nu og her? Spørgsmålet er jo helt åbent og svarene kunne gå i alle retninger; nogle af Jer ville måske fremhæve, at det største problem ligger i den økonomiske krise, som store dele af Verden i øjeblikket befinder sig i; andre ville svare at problemet er den globale opvarmning, andre igen at overbefolkningen er ved at overstige denne klodes evne til at frembringe tilstrækkelige fødemidler til alle. Atter andre ville pege på fattigdomsproblemet, der betyder, at stedse flere mennesker på denne jord må leve for langt under en dollar om dagen og ikke har mulighed for at beskytte sig mod sult og sygdom. De grønneste af Jer vil hævde, at miljøet nu er udsat for så store belastninger, at det visse steder er tæt på at bryde uopretteligt sammen, og menneskerettighedsforkæmperne vil påvise, at fundamentale rettigheder trædes under fode i stadig flere lande. Og skal vi tage fredsaktivisterne med i opløbet vil de svare, at

antallet af civile, der hvert år mister livet eller udsættes for tortur og voldtægt under væbnede konflikter overalt i Verden stiger år for år. Og dertil kunne vi så føje problemerne med alt det løgn og fup og magtbegær og medieliderlighed og bureaukrati og ligegyldige skvalder, som vi bliver fyldt med hver eneste dag i offentligheden. Bevar mig vel, sikke en redelighed! Herluf Trolle og Birgitte Gøye ville sidde lamslået tilbage efter at have hørt på alle disse fortrædeligheder! ”*Hvordan i alverden har I rodet Jer ud i dét morads?*” ville de sikkert spørge. Godt spørgsmål, men det er jo en lang historie, som vi ikke skal fortælle i dag.

Vi kunne grave et spadestik dybere ned og se på et underliggende problem, der synes at være *fælles* for alle disse farer derved, at det handler om vores evne til at *gøre noget* ved situationen. Jeg tænker især på det problem, der består i udvandingen af vores moral og det hermed forbundne forfald i respekten for andre mennesker. Ingen af de problemer, vi netop har omtalt, kan håndteres meningsfuldt uden at inddrage moralske overvejelser om hvem vi er, og hvorfor vi handler som vi gør. Uanset hvad det er, der foregår her i vores tid, synes der at ske et skred i forholdet mellem det enkelte menneske og helheden i den forstand, at det er ved at blive legitimt at sætte egne kortsigtede interesser over det langsynede hensyn til helheden.

Moral og etik angår vore *kritiske* forestillinger om, hvad der er rigtigt og forkert, og det problem vi rejser over for Herluf Trolle og Birgitte Gøye i denne imaginære dialog består i, at det tilsyneladende er ved at blive almindeligt accepteret at handle på måder, der ikke tager behørigt hensyn til andre, og som vi inderst inde godt fornemmer ligger på kanten af det rigtige. Vores selviske adfærd er måske hverken ulovlig eller strafbar, men den ligger i gråzonen mellem anstændighed og fordømmelse. Vi opfører os selvfølgelig kun sådan for at redde pelsen eller opnå en hurtig fordel eller knibe os udenom en ubehagelig situation, men alligevel... Og alle andre gør det for resten også!

Det er dog ikke altid indlysende, hvad der er det rigtige at gøre. Navnlig når man er ung og endnu har livet foran sig, er disse spørgsmål jo kæmpestore og på alle måder frygtindgydende; det er som i en tredimensional labyrinth, hvor man ikke aner, om man skal gå til højre eller venstre, eller gå op eller ned. Søren Kierkegaards knivskarpe konstatering af, at ”*livet må leves forlæns, men forstås baglæns*”, er nok indlysende for mange af os gamle tosehoveder, men det giver næppe megen trøst til den unge dipel, der prøver at regne ud, hvor han eller hun passer ind i dét større makværk, som livet synes at være.

Det er ikke helt til at sige, hvordan man finder ud af, hvad der er rigtigt og forkert, men når det intuitivt *føles* forkert, så *er* det forkert. Vores intuition bliver heldigvis mere udviklet med årene og de fleste af os bliver skrappere til at fornemme, hvad der er rigtigt og forkert, efterhånden som vi bliver ældre og mere modne. Men alle har vi en mere eller mindre udviklet intuition, der er nedlagt i os gennem vores kultur og vores opdragelse både hjemme og ikke mindst her på Skolen, og for os alle gælder, at vi altid har et valg. Vi kan vælge at handle eller vi kan vælge at lade være, og hvis vi handler, er der altid forskellige handlemåder at vælge mellem – ofte med vidt forskellige konsekvenser både for os selv og for andre.

Valget er centralt i alle menneskers liv, fordi hvert eneste valg skaber bevægelse, og fordi ethvert valg dybest set bunder i, hvad vi egentlig tror på inderst inde, hvilket igen udtrykker, hvordan vi opfatter verden og vores egen rolle i den. På Herluf Trolles og Birgitte Gøyes tid samlede troen sig om Gud; det var Ham, der bestemte, hvad der var godt, og man overlod sig fromt til Guds beskyttelse så længe man gjorde som der stod i Biblen – og i øvrigt gjorde som Biskoppen sagde. Sådant er det næppe længere for de fleste af os, for i nutidens højteknologiske samfund er det altså svært at fæste lid til forestillingen om en gammel hvidhåret mand, der sidder oppe i himlen, omgivet af englebasser, og bestemmer hvad der skal ske her på Jorden.

Men dermed er ikke sagt, at vi ikke *tror* på noget. Vi tror vel på – de fleste af os, i hvert fald – at der et eller andet sted i naturen findes en *orden*, som tingene indretter sig efter, for det virker jo som om der *er* én eller anden kraft, der forsøger at opretholde en balance, både i naturen og i samfundet. Vi kender det fra os selv, for vi føler os bedst tilpas, når vi selv er i balance, og vi har umiddelbart mest tillid til folk, der i hvert fald virker som om de er i balance. Planter og dyr indretter sig instinktivt sådan, at livet overalt kan opretholdes bedst muligt, og i samfundet tilstræber mennesker overalt på Jorden – uanset race og religion – at leve i fred og uden frygt, så vidt det nu er muligt. Det er denne instinktive drift til balance, som jeg opfatter som udslag af en indre orden. Så kan man kalde det Gud eller Forsynet eller Naturen eller noget andet; det er sådan set lige meget hvad navn det får, for uanset hvad man kalder det, har det den funktion at anvise svar på livets store spørgsmål om meningen med livet. Jeg kan bare konstatere, at det er disse spørgsmål, der har optaget menneskeheden helt tilbage til Tidernes begyndelse, og som ned gennem alle generationer har indgydet håb og givet mening og retning for hvert eneste menneske. Tror man ikke på eksistensen af én eller anden form for indre orden ét eller andet sted, eller måske alle steder, kan det hele jo være lige meget; så bliver livet ganske enkelt meningsløst.

Hermed er ikke sagt, at ubalance er dårligt, tværtimod, for det er oftest, når tingene er ude af balance, at vi opdager nye sider af livet og finder på nye måder at gøre tingene bedre på. Kimen til orden ligger altid i uordenen, og vi forstår i virkeligheden bedst tingene ud fra deres modsætning; hvis der fx ikke fandtes ulykke, ville vi have svært ved at påskønne lykken.

Jeg sidder til daglig som dommer i retssager mod nogle af Verdens mest berygtede krigsforbrydere og hører på ofrenes forklaring om den helt ufattelige mishandling, tortur, lemlæstelse, voldtægt og ødelæggelse, de har været udsat for; det er virkelig stærke sager. Hvis beviserne ellers er tilstrækkelige, dømmer jeg de tiltalte efter de strafferetlige og processuelle regler, som FN på det internationale samfunds vegne har vedtaget, men disse regler er netop selv udtryk for en *orden*. Det er ikke for sjovs skyld, at vi har vedtaget internationale konventioner om krigsforbrydelser, forbrydelser imod menneskeheden og folkedrab og efterhånden har postet milliarder af kroner i en domstol til at retsforfølge gerningsmændene! Det skyldes fremdeles, at der i det internationale samfund har været bred enighed om at sætte grænser for galskaben under væbnede konflikter. Hvorfor? Fordi disse forbrydelser strider imod vores opfattelse af en bagvedliggende samfundsmæssig *orden*, der forbyder voldelige overgreb på denne ordens centrale figur: *mennesket*! Alle retssystemer, herunder også det folkeretlige retssystem, hviler således på en grundlæggende opfattelse af, at samfundet må indrettes sådan, at det beskytter denne grundlæggende orden. Jeg opfatter derfor mit arbejde i Domstolen som et led i at *opretholde* den folkeretlige orden, og det kunne jeg ikke gøre, hvis jeg ikke *troede* på, at ordenen findes. Det kan godt være, at min opfattelse i virkeligheden er det rene narreværk, men den giver mig dog ro i sindet og mening med min tilværelse, og derfor vil jeg hellere leve med denne opfattelse end at være foruden. Verden ville være et hæsligt sted at være, hvis ikke der på en eller anden måde var system i rodet. Det er dét, som al tro dybest set handler om.

Den moralske forandring i tiden giver sig udslag på mange områder, både i vores almindelige omgang med hinanden og i det politiske liv såvel som i erhvervslivet, hvor virkeligheden bevidst fordrejes for at gengive tingene i et lys, der harmonerer bedre med de aktuelle politiske vinde eller økonomiske interesser. I det hele taget virker det som om grundtonen i det offentlige liv er blevet fladere, mere bedragerisk og mere kynisk i de sidste årtier.

Hvis vi skulle få den idé at lave et service-check på moralen i det offentlige rum og bruger den italienske filosof Thomas Aquinas' ”*syv døds synde*” som checkliste, ville resultatet ikke se specielt opmuntrende ud. Aquinas (1225-74) udpegede *Hovmod*, *Griskhed*, *For-*

fængelighed, Misundelse, Frådseri, Vrede og Dovenskab som de syv værste synder, vi mennesker kan begå her i livet. På hvert *eneste* af disse checkpunkter tror jeg, at resultatet ville være alarmerende, og det stopper ikke her. Vi bliver åbenbart alle smittet med trangen til at rage til os og fremhæve vore egne fortræffeligheder som begrundelse for vidtgående krav til venner og familie og til samfundet som helhed. Jeg ville ønske vi kunne fremvise tydelige og gennemgående signaler i offentligheden, der uimodståeligt indgyder til det modsatte af Aquinas' syv dødssynder, dvs. *respekt, gavmildhed, medfølelse, taknemmelighed, ærlighed, tolerance og ordentlig brug af ens evner!* Men der er ikke nogen tegn, der lige springer i øjnene. Sådan er det nok; *shift happens!*

Jeg vil dog nødig ende som min gamle far, og især hans far, krigsobersten, der på deres ældre dage blev mere og mere vrisne og tordnede over, at "Verden var ved at gå helt af lave!". Dette er imidlertid alt for snæversynet og formår netop ikke at se modstillingerne og de *muligheder*, som tidernes forandring åbner. Det er forresten heller ikke til at holde ud at høre på folk, der bare brokker sig hele tiden!

Respekt og tolerance handler i virkeligheden om *nysgerrighed!* Når I er nysgerrige efter at vide, hvad andre tænker og hvorledes de opfatter dét, der foregår omkring dem, er I også nødt til at høre ordentligt efter, hvad det er de siger og gøre en indsats for at prøve at forstå deres baggrund. Er I ikke enige kan I selvfølgelig forsøge at overtale den anden til et bedre synspunkt, men dialogen virker *kun*, hvis begge parter fordomsfrit forsøger at forstå hinanden.

Dette er specielt vigtigt når man snakker med folk fra andre lande. Det er nemlig ikke sikkert, at andre mennesker andre steder på jorden deler vores opfattelse af fx *rationalitet* eller *individets* betydning. Mange mennesker i de arabiske kulturer har tilsyneladende en mere holistisk opfattelse af deres virkelighed end vi vesterlændinge i den forstand, at de inddrager både religiøse og mytiske elementer i deres verdensbillede. Tilsvarende lægger folk i nogle af Østens kulturer større vægt på fællesskabets eller familiens interesser end på det enkelte individs. Det kan derfor være noget af en udfordring at diskutere fx økonomi eller retfærdighed med en araber *alene* ved brug af dét, som vi opfatter som gangbare effektive, rationalistiske og strengt logiske argumenter. Tilsvarende preller vores argumenter om individets hellige ukrænkelighed ofte af på en kineser eller en cambodianer; de forstår det simpelthen ikke umiddelbart fordi deres udgangspunkt er stik modsat vores, og de vil let kunne opfatte os som arrogante. Af alle de katastrofale beslutninger, der er blevet truffet i historiens løb er det mit gæt, at det i 90% af tilfældene har skyldtes, at kommunikationen er bristet som følge af,

at beslutningstagerne på begge sider har været uforstående, intolerante og arrogante over for deres modpart. Tænk blot på hele forløbet omkring Mohammed-tegningerne.

Alligevel handler vi også selv ofte ud fra helt irrationelle faktorer, såsom vores intuition, vore følelser, vores tro, vores umiddelbare tillid, eller blot noget uforståeligt, der viser sig at angive sammenhænge, vi ikke troede mulige. At hengive sig til sådanne irrationelle oplevelser kan måske virke skræmmende, men altså på den fede måde! For det er netop i det irrationelle at vi ofte finder kilden til inspiration, til fornyelse, til skabelse, til dristighed og til frigørelse fra hverdagens stramme tøjler og til alt dét, der i den sidste ende gør livet smukt og værd at leve. Det er også typisk gennem vort møde med uforklarlige områder eller mystik og sære sager, at vi lærer at tænke ”ud af boksen”. Det ukendte har den magiske funktion, at det vækker vores *nysgerrighed* og ansporer os til at bruge vores *fantasi* og skærper vores *lyst til at lege*. Disse tre egenskaber er efter min opfattelse nogle af de allervigtigste, som vi mennesker har, og det er dem jeg ønsker for dem jeg elsker – og så også gerne en lille smule gal-skab! Det er jo det, der giver livet farve og lethed.

Det gælder også – og måske især – i kærligheden. Livet er kærligheden, og kærligheden er livet, og den historie handler om at turde give los og udnytte de sider hos os selv, der gør os ydmyge, værdige, smukke og gavmilde, og som får os til at gøre noget godt for andre og gøre *det rigtige*, når det gælder. Som Den lille Prins siger med Saint-Exupéry’s ord: ”*Kun med hjertet kan man se det væsentlige!*” Livet må altid kombineres med en god sjat intuition og kærlighed, førend det virker og førend vi kan elske. Når livet rinder ud for os hver især, kan vi forhåbentlig se tilbage på et langt liv, og her vil det være af mindre betydning, hvor godt og hvor stort og hver meget vi har elsket i løbet af livet. Det afgørende er, at *vi har elsket*.

Det sjove her i livet består i at udfordre det givne – *uden* at give afkald på respekten for andre og for det bestående. Det netop er visheden om noget større og noget uforklarligt, der er driver os, når vi er allerbedst. Vi kan ikke tænke ud af boksen, hvis vi ikke tør åbne låget og kigge ud og tro på, at verden er fuld af muligheder og kan forbedres ved at lære af andre og ved at bruge vores fantasi. Mulighederne åbner sig ofte i det uventede, det skæve og det uregelmæssige, men det ser man sjældent, hvis man ikke spejder efter det.

At kunne bruge sin fantasi og sit mod og sin visdom forudsætter imidlertid *frihed* til at handle, og denne frihed har vi ikke, hævder mange. Og har vi ikke frihed, kan vi heller ikke holdes ansvarlige for, at vi ikke handlede rigtigt i den ene eller den anden situation. Men det-

te mener jeg er fejlagtigt, for det forholder sig lige omvendt: det er vores *bevidsthed* om det rigtige og det forkerte, der gør os ansvarlige for vores handlinger. Frihed er derfor ikke et spørgsmål om at kunne handle når- og hvor som helst uden begrænsninger, men derimod om vores bevidsthed om det rigtige og muligheden for at kunne gøre, hvad der er rigtigt og godt. *Ghandi, Martin Luther King, Nelson Mandela, Aung San Suu Kyi* og mange andre mænd og kvinder af samme støbning er sande forbilleder for denne indstilling til livet.

Denne indstilling indebærer tillige, at vanskeligheder og modgang ikke nødvendigvis skal opleves som fænomener, der trækker os nedad. Modstand og hardship giver os tværtimod mulighed for at vise, hvor stærke og modstandsdygtige vi er, når livet ind imellem bliver hårdt. Hvis livet kun var lyst og let, ville det jo ikke være nogen sag at prinse sig og være ovenpå, men det ville hurtigt blive knastørt og ensformigt. Modgang tilbyder – inden for det overkommelige, forstås – en mulighed for at vokse mentalt og blive dygtigere og lære at klare sig gennem kriser med styrke uden at miste modet og orienteringen. Og når modstanden er overvundet, er vi oftest blevet mere rummelige i sjælen og har fået mere plads til respekt for andre og ydmyghed over for selve livets storhed. Alt det kloge, jeg har erfaret i livet og alt det jeg ved om lykke og skønhed har jeg lært igennem mine kriser, både i kærlighed og i mit arbejde. For os alle må det være et uophørligt krav, at vi bestræber os på at håndtere vores konflikter på en sådan måde, at summen af nag og had til sig selv og hinanden er blevet mindre. Tænk lige på dette næste gang I kommer ud i et skænderi eller en konflikt med Jeres nærmeste! Vi mister sjældent noget ved at vise storsind og give plads, men får det tværtimod meget bedre bagefter!

En ordentlig moral handler dybest set om ydmyghed og åbenhed, om respekt for det fremmede, om tilgivelse, om loyalitet og sammenhold, om kærlighed, om lykken ved at være i live og rask, om glæden ved at glæde andre, om gavmildhed og skønhed og om at turde, når det gælder og til allersidst om troen på, at der *er* forskel på godt og ondt; kort sagt om alt det modsatte af Aquinas' syv dødssynder. Det var jo dét, Herluf Trolle og Birgitte Gøye ville lære os, og det er derfor, de ville spørge til, hvordan vi selv opfatter de største problemer i vores tid.

Jeg tror de begge ville fortælle os, at de problemstillinger, som vi står i nu, i virkeligheden ikke er stort forskellige fra de vanskeligheder, som de stod over for i sin tid; livet var også dengang en kamp for at gøre verden til et bedre sted i ren menneskelig forstand. Og så ville de tilføje, at hvis Herlufsholm skal have mening som skole, må det indebære, at de

diple, der har *evnerne og talentet* til at gøre denne verden bedre og udvide etikens territorium, også har *pligten* til at sætte alt ind på at indfri denne fordring, intet mindre.

Herluf Trolle og Birgitte Gøye sammenfattede disse dyder i begrebet ”redelighed” og ønskede at gøre det til en ledetråd for Skolens elever, så hvis der skal være noget kendemærke for alle Jer, der går her og for os, der har gået her, må det være at vi er ”redelige” i denne betydning og insisterer på at holde en ordentlig moralsk standard i livet – uanset *hvem* vi er og *hvor* vi befinder os. Kravet om moral, redelighed og dygtighed har været det grundlæggende element i denne skoles liv siden dens oprettelse for snart 500 år siden, og jeg håber at Heis og hørerne lægger sig i selen hver eneste dag for at fremme dette mål.

So, folks, there you have it! Det er nu bare at komme igang med at rette ind efter etikken, respekten og redeligheden. Der er ikke et minut at spille. Held og lykke med det.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.win2pdf.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.
This page will not be added after purchasing Win2PDF.